

Èsi da temair las vatgas?

In expert declara il sa cuntegnair dals animals

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Quatter accidents cun muvel èn capitads ils ultims trais mais. Èn las vatgas vegnidas pli agressivas? U rapportan las medias simplamain pli stedi da las disgrazias. Andrea Accola dal Plantahof dat scleriment a l'anr.** Dus accidents (guarda fanestra) sajan capitads pervi da cumportament fallà, di Accola. Tar l'emprim accident hajan ins prendì davent il vadè ad ina vatga-mamma, tge che muntia in putgà. Curius saja che gist persunas dal fatg, pia in'antèriur pur ed ina pura che avessan stuì savair, hajan agì uschia. Ina vatga-mamma defendia instinctivamain ses vadè. Cura ch'il vadè ha in mais e po fugir sez chalia la vatga plaunsieu da proteger il pitschen.

Mintg'animal reagescha auter

La biestga na saja betg vegnida pli aggressiva ils ultims onns, di Accola. Ma ils animals sajan forsà pli timid. Il muvel na vegnia ozendi savens betg pli fermà sin pantun en uigl, mabain possia sa muventar libramain en stalla. Vatgas che na vegnian betg mulschidas na hajan magari emnas ora betg contact cun il pur. In u l'auter animal possia uschia esser pli spuret e reagir pli timid sin umans.



Las emprimas emnas protegia la vatga-mamma instinctivamain ses vadels. Perquai na dastgan ins betg s'avischinar ad in vadè.

FOTO M. HARTMANN

Da preschent saja el gist vidlonder da disar e domesticar trais taur, raquinta Accola. I saja interessant d'observer che mintga tier reageschia auter.

Duas disgrazias mortals e dus grevs accidents

Quatter giadas entaifer ils ultims trais mais han vatgas ed in taur attatgà cartstgauns. Duas persunas èn mortas, duas èn grevamain blessadas.

Ils 4 da matg ad Uznach (SG): Ina pura pensiunada observa ensemen cun ses um, co ch'ina vatga fa vadè sin il prà dal figl. Els cloman in pur vischin per separar il vadè e la vatga-mamma dals auters animals. L'um prenda il vadè sin baratsch ed al porta davent. Cura che la pura (68 onns) vul manar la vatga scornada en stalla, capita l'attatga. La

vatga pugna e la pura croda per terra. Ella vegn blessada uschè fitg da las tschaccas che ni la Rega ni il medi d'urgenza pon pli salvar la vita ad ella.

Ils 24 da matg ad Uznach (SG): In um (80 onns) va sin ina senda da viandar che maina atras in prà fatg si cun saiv. In taur sa chatta sin il prà ed attatga pliras giadas il viandant. Lez mora duas emnas pli tard en spital. Las autoritads examineschan sch'il pur e possessor ha tralascià sia obligaziun d'agir cun premura (Sorgfaltspflicht).

Lentschatta zercladur en il Giura franzos: In um ed ina dunna vegnan attatgads e tschinclads da muaglia. La dunna vegn blessada grevamain en fatscha.

Ils 11 da zercladur en il Klöntal (GL): In um fa in servetsch ad in pur e va a guardar – suenter ina notg da malaura – sch'igl è tut en urden cun il muvel si d'alp. Cura che l'um arriva sin pastgira, vegn el attatgà e plirs animals curran sur el vi. Il chaun da l'um po alarmer in vischin che chatta il grevlessà e cloma la Rega.

Cussegls per viandants

Als viandants cusseglia Accola pli u main il medem sco la brochura da Sendas svizras/Schweizer Wanderwege (guarda fanestra). Ins duai restar sin las sendas da viandar sch'ins traversa ina prada cun muvel. En il taiss giaschian las vatgas anc gugent sin ils trutgs. En tals cas duain ins – sche pussaivel – empruvar da guntgir l'animal ed ir ordenturn. Uscheditg sco ina vatga giaschia per terra na sa sentia ella betg smanatschada e na fetschia nagut.

I dettia dal reminent clers segns sch'ina vatga veglia attatgar. Ella vesia lura ora sco ils taur ch'ins enconuschia da films u maletgs da las arenas spagnolas. Ils segns tipics: chau a bass, il nas davos

il frunt, buffar, stgavar, sa cuntegnair gnervus.

Vatgas vesan mal

Insatge tut auter èsi sch'in animal curra cun culiez stendi e nas ordavant encunter ad insatge. En gliez cas haja l'animal mo mirveglias furiusas e veglia vegnir natiars a savurar, explitescha Accola. Vatgas, vadels e taur vesian mal. «Ina vatga crai mo quai ch'ella savura.» Sch'in viandant vegnia sin pastgira muntia quai tut tenor ina variaziun spannegianta. Sch'il viandant haja lura anc suà e savuria da sal – tge che la vatga remartga sin ina distanza d'enfin trais meters – saja quai per ella ina prima chaschun dad ir a fufra gnar e litgar.

Signur Viandant ha tema da vatgas

Signur Viandant e signura Viandanta fan ina tura. Suenter duas uras arrivaran els tar ina pastgira cun vatgas e vadels. La senda maina permez la pastgira siadora. Signur Viandant less turnar a chasa, pertge el ha legi en la gasetta da disgrazias cun muaglia. Signura Viandanta prenda ina brochura or dal satgados. La brochura è concepida da l'uniun Sendas svizras/Schweizer Wanderwege e descriva co ch'igl è da traversar pastgiras. Signura Viandanta prenda signur Viandant per il maun ed els suondan las directives da la brochura.

– Sin la pastgira restan els adina sin la senda.

– Els van ruassavlamain e tegnan distanza dals animals.

– Els na spaventan nagins animals.

– Malgrà ch'els vadels èn uschè charins na tutgan els betg en els.

– Cura ch'ina vatga s'avischina fan els stim sch'ella tegna a bass il chau sco in taur villà. Gliez na fa ella betg. La vatga stenda il culiez e tegna enavant il nas – in segn ch'ella ha mirveglias. Si-

gnur Viandant less curren davent, ma signura Viandanta tegna el. Els cuntinuan plaunsieu e correctamain il viadi.

– La vatga è anc adina mirvegliusa e suonda. Signur Viandant vul far smanis cun in fist per spaventar la stoda zepla. Ma signura Viandanta impedescha che l'um fa diever dal fist, pertge lez dastgan ins duvrar mo en cas d'urgenza e lura mo cun ina frida precisa sin il nas da l'animal.

– Signur Viandant e signura Viandanta na possedan nagin chaun. Ma sch'els avessan in, stuessan els tegnair el vi da la tschinta e laschar liber el mo en cas d'urgenza.

Suenter ch'els han bandunà la pastgira tegna signur Viandant anc vinvant la manutta da signura Viandanta – betg pli perquai ch'el ha tema, mabain perquai ch'igl è simplamain empraveil da tegnair la manutta da signura Viandanta.

La brochura chattan ins sin la pagina da l'uniun Sendas svizras/Schweizer Wanderwege: www.swisshiking.ch